

SHAXSNING IQTISODIY YO'NALGANLIGI PSIXOLOGIYA SOHASI TADQIQOTI MUAMMOSI SIFATIDA

Dilsoʻz Ismoilova,

Toshkent davlat pedagogika universiteti doktoranti

E-mail: ismoilovadd2409@gmail.com

Tel: (99) 407 97 09

Annotatsiya. Ushbu maqola shaxsning iqtisodiy yoʻnalganligini psixologiya sohasidagi muhim tadqiqot muammosi sifatida oʻrganadi. Unda shaxsning iqtisodiy yoʻnalganligi tushunchasi, uning psixologik mohiyati va ahamiyati ochib beriladi. Muallif iqtisodiy yoʻnalganlikning shakllanishiga taʼsir etuvchi omillarni, xususan, individual psixologik xususiyatlar, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar va madaniy omillarning rolini tahlil qiladi.

Kalit soʻzlar: Kalit soʻzlar: Shaxsning iqtisodiy yoʻnalganligi, psixologiya, tadqiqot muammosi, iqtisodiy xulq-atvor, isteʼmolchi psixologiyasi, tadbirkorlik, moliyaviy qarorlar, psixologik omillar, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, madaniy omillar.

Kirish. Shaxsning jamiyatda oʻz mavqeiga ega boʻlishi va uning shu asosda kamol topishi katta ahamiyat kasb etadi. Sotsiologiya insonni muayyan jamiyat aʼzosi yoki maʼlum bir guruh vakili sifatida shaxs deb tariflaydi. Psixologiya esa shaxsni nafaqat jamiyatdagi roli va uning aʼzosi sifatida, balki jamiyatga koʻrsatadigan taʼsirini ham oʻrganadi. Chunki jamiyat shaxsga taʼsir etgani kabi, shaxs ham jamiyatga oʻz hissasini qoʻsha oladi. “Shaxs nafaqat jamiyatning passiv obykti, balki uning taraqqiyotiga faol ishtirok etuvchi subyekt hamdir.”

Asosiy qism. Iqtisodiy yoʻnalganlikning asosiy komponentlari:

1. Motivatsiya: Shaxsning iqtisodiy faoliyatga boʻlgan qiziqishi va undagi motivlar. Bu, masalan, moliyaviy barqarorlikka erishish, ijtimoiy maqomni oshirish yoki shaxsiy ehtiyojlarni qondirish kabi motivlar boʻlishi mumkin.

Moliyaviy barqarorlik: Shaxslar ko'pincha moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash uchun ishlaydi. Bu, kelajakda muammolardan qochish va o'z oilasini ta'minlash uchun zarur.

- Ijtimoiy maqom: Ijtimoiy statusni oshirish, jamiyatda tan olinishi va hurmat qozonishi uchun shaxslar ko'pincha iqtisodiy muvaffaqiyatga intilishadi.

Ijtimoiy maqom va iqtisodiy muvaffaqiyat o'rtasidagi bog'lanish juda muhim va murakkab. Ijtimoiy maqomni oshirish uchun shaxslar ko'pincha iqtisodiy muvaffaqiyatga intilishadi, chunki jamiyatda tan olinishi va hurmat qozonish ko'pincha moliyaviy resurslar va iqtisodiy imkoniyatlar bilan bog'liq.

Ijtimoiy maqom - bu shaxsning jamiyatdagi o'rni, uning boshqa odamlar bilan aloqasi va ijtimoiy guruhlar ichidagi pozitsiyasini ifodalaydi. Ijtimoiy maqom ko'pincha ta'lim, kasb, moliyaviy holat va ijtimoiy aloqalar orqali belgilanishi mumkin.

Iqtisodiy muvaffaqiyat va ijtimoiy maqomda moliyaviy barqarorlik bu iqtisodiy muvaffaqiyat shaxsga moliyaviy barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi, bu esa ijtimoiy maqomini oshirishga yordam beradi. Moliya jihatidan mustahkam shaxslar ko'pincha jamiyatda ko'proq hurmatga sazovor bo'lishadi.

Ta'lim va kasbiy rivojlanishha muhim ahamiyatni kasb etib, unda yuqori ta'lim darajasi va muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat shaxsning ijtimoiy maqomini oshirishi mumkin. Ko'plab odamlar yuqori ta'lim olish uchun iqtisodiy resurslarni sarflashadi, chunki bu kelajakdagi iqtisodiy muvaffaqiyatga olib kelishi mumkin.

Bundan tashqari esa, ijtimoiy hurmat va tan olish shaxs hayotida muhim bo'lib, hayotimizda muvaffaqiyatli insonlar iqtisodiy jihatdan muvaffaqiyatli bo'lgan shaxslar ko'pincha jamiyatda tan olinadi va ularga hurmat ko'rsatiladi. Bu, o'z navbatida, shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Bugungi ijtimoiy tarmoqlarda iqtisodiy muvaffaqiyat, shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarni kengaytirishga yordam beradi. Muvaffaqiyatli shaxslar ko'pincha o'zlariga o'xshash insonlar bilan aloqada bo'lishadi, bu esa ularning ijtimoiy maqomini yanada oshiradi.

Ijtimoiy normativlar va qadriyatlarda har bir jamiyatda iqtisodiy muvaffaqiyatga bo'lgan munosabat farq qiladi. Ba'zi jamiyatlarda iqtisodiy muvaffaqiyat yuqori baholanadi, boshqalarda esa ijtimoiy mas'uliyat va etik qadriyatlar muhimroq hisoblanadi.

Ijtimoiy tengsizlik: Iqtisodiy muvaffaqiyatga erishish jarayonida ijtimoiy tengsizlik ham yuzaga kelishi mumkin. Ba'zi shaxslar uchun iqtisodiy muvaffaqiyatga erishish qiyin bo'lishi mumkin, bu esa ularning ijtimoiy maqomini pasaytirishi mumkin.

Ijtimoiy maqom va iqtisodiy muvaffaqiyat o'rtasidagi munosabat juda murakkab va ko'p jihatli. Iqtisodiy muvaffaqiyat shaxsning ijtimoiy maqomini oshirishga yordam berishi mumkin, lekin bu jarayon ijtimoiy normativlar, qadriyatlar va tengsizlik kabi omillarga ham bog'liq. Shaxslar ko'pincha iqtisodiy muvaffaqiyatga intilishlari, bu orqali o'z ijtimoiy maqomlarini oshirishni maqsad qiladilar.

Shaxsiy ehtiyojlar: O'z ehtiyojlarini qondirish, masalan, ta'lim olish, sayohat qilish yoki sog'liqni saqlash xizmatlariga kirish kabi motivlar ham mavjud.

2. Qadriyatlar: Iqtisodiy faoliyatda shaxsning qadriyatlari va e'tiqodlari. Ba'zi shaxslar uchun pul va moliyaviy muvaffaqiyat eng muhim qadriyat bo'lishi mumkin, boshqalari esa ijtimoiy adolat yoki ekologik mas'uliyatni afzal ko'rishi mumkin.

Qadriyatlar va e'tiqodlar shaxsning iqtisodiy faoliyatini shakllantiruvchi muhim omillardir. Har bir insonning moliyaviy qarorlari, ishga bo'lgan munosabati va iqtisodiy muvaffaqiyatga intilishi uning qadriyatlari va e'tiqodlari bilan chambarchas bog'liqdir. Keling, bu masalani chuqurroq ko'rib chiqishlik lozim.

Qadriyatlar - u shaxs yoki jamiyat tomonidan muhim deb hisoblangan asosiy tamoyillar va me'yorlardir. Ular insonning qarorlarini, xulq-atvorini va hayotdagi maqsadlarini belgilaydi.

E'tiqodlar: Bu shaxsning o'ziga xos fikrlari va tushunchalari bo'lib, ularning qadriyatlari asosida shakllanadi. E'tiqodlar ko'pincha diniy, madaniy yoki ijtimoiy kontekstga bog'liq bo'lishi mumkin.

Iqtisodiy faoliyatda qadriyatlarning roli - pul va moliyaviy muvaffaqiyat: Ba'zi shaxslar uchun pul va moliyaviy muvaffaqiyat eng muhim qadriyat hisoblanadi. Ular ko'pincha yuqori daromad olish, investitsiya qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga intilishadi. Bunday shaxslar uchun iqtisodiy muvaffaqiyat hayot sifatini oshirish va ijtimoiy maqomni oshirish vositasi sifatida ko'riladi.

Ijtimoiy adolat: Boshqa shaxslar esa ijtimoiy adolatni afzal ko'rishadi. Ular iqtisodiy faoliyatlarini jamiyatda tenglikni ta'minlash, kambag'allikni kamaytirish yoki ijtimoiy masalalarga e'tibor qaratish uchun ishlatadilar. Bunday shaxslar ko'pincha foyda olishdan ko'ra, ijtimoiy mas'uliyatni ustun qo'yishadi.

Qadriyatlarning iqtisodiy faoliyatga ta'sirida qaror qabul qilish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Qadriyatlar shaxsning iqtisodiy qarorlariga ta'sir qiladi. Masalan, pulni afzal ko'radigan shaxs investitsiya qilishda yuqori risklarni qabul qilishi mumkin, ijtimoiy adolatni afzal ko'radigan shaxs esa ijtimoiy korporativ mas'uliyatga ega bo'lgan kompaniyalarga sarmoya kiritishi mumkin.

Ish joyi tanlovi: Qadriyatlar shaxsning ish joyini tanlashida ham muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy mas'uliyatga e'tibor beradigan insonlar ko'pincha ijtimoiy yoki ekologik jihatdan mas'uliyatli kompaniyalarda ishlashni afzal ko'rishadi.

Iqtisodiy model: Shaxslar o'z qadriyatlariga mos keladigan iqtisodiy modellarni tanlaydilar. Masalan, ba'zi odamlar kooperativ yoki ijtimoiy biznes modelini afzal ko'rishlari mumkin, bu esa ularning qadriyatlariga muvofiq keladi. Qadriyatlar shaxsning iqtisodiy faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Pul va moliyaviy muvaffaqiyat ba'zi shaxslar uchun eng muhim qadriyat bo'lishi mumkin, boshqalari esa ijtimoiy adolat yoki ekologik mas'uliyatni afzal ko'rishadi. Bu qadriyatlar shaxslarning qarorlarini, ish joyini tanlashini va iqtisodiy modellarini belgilaydi. Insonlarning iqtisodiy faoliyatlari ularning qadriyatlari va e'tiqodlariga

mos ravishda rivojlanadi, bu esa jamiyatdagi turli xil iqtisodiy yondashuvlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

3. Xulq-atvor: Iqtisodiy yo'nalganlik shaxsning moliyaviy resurslarni qanday boshqarishi, investitsiya qilish qarorlari va xarid qilish odatlari bilan bog'liq.

Psixologik aspektlar:

- Shaxsning iqtisodiy xulq-atvori: Bu, shaxsning pulga bo'lgan munosabati, xarid qilish odatlari va moliyaviy risklarni qabul qilish darajasini o'z ichiga oladi.

- Ijtimoiy ta'sir: Shaxsning iqtisodiy yo'nalganligi ko'pincha uning ijtimoiy muhitiga, oilaviy tarbiyasiga va madaniyatiga bog'liq.

- Emotsional faktorlar: Iqtisodiy yo'nalganlikda emotsiyalar ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, moliyaviy muvaffaqiyat hissi yoki muvaffaqiyatsizlikdan kelib chiqadigan stress.

Iqtisodiy yo'nalganlik shaxsning moliyaviy resurslarni boshqarishida, investitsiya qilish qarorlarida va xarid qilish odatlarida muhim rol o'ynaydi.

Xulosa. iqtisodiy yo'nalganlikning uchta asosiy tarkibiy qismi ko'rib chiqiladi: motivatsiya, qadriyatlar va xulq-atvor. Motivatsiya shaxsning iqtisodiy faoliyatga bo'lgan qiziqishi va undagi turli ehtiyojlar (moliyaviy barqarorlik, ijtimoiy maqom, shaxsiy ehtiyojlar) bilan bog'liq. Qadriyatlar esa shaxsning iqtisodiy faoliyatida pulga, ijtimoiy adolatga yoki ekologik mas'uliyatga bo'lgan e'tiqodlari va tamoyillarini aks ettiradi. Xulq-atvor iqtisodiy yo'nalganlikning amaliy namoyoni bo'lib, shaxsning moliyaviy resurslarni boshqarish, investitsiya qarorlari va xarid qilish odatlarida o'z ifodasini topadi. Shaxsning iqtisodiy yo'nalganligi uning psixologik, ijtimoiy va hissiy omillari bilan chambarchas bog'liqdir.

Adabiyotlar.

1. Narzulla Boymurodov. "Amaliy psixologiya". "Yangi asr avlodi", 2008 yil
2. Штерн А.С. «Введение в психологию» М.: Академия СПб 2002.

3. Климов Е.А. «Общая психология». Реч, Москва-2001
4. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. «Umumiy psixologiya» T.: Fan va texnologiyalar 2010 yil
5. Maklakov A.G Obshaya psixologiya M.; “Piter” 2003
6. Karimova V.M. Psixologiya T-2002
7. Ivanov P.I., Zufarova M. «Umumiy psixologiya» T.: O‘zbekiston G‘oziyev E. G‘. «Umumiy psixologiya» 1-2 tom. Toshkent-2002y.